

Teologi og Konsekvens. Niels Ove Rasmussen Vigilius' teologiske virke med særligt henblik på bibelsyn, kirkesyn, konfessionskundskab, karismatik og samarbejde på den kirkelige højrefløj i sidste halvdel af det 20. århundrede
Københavns universitet, 2014
Flemming Kofod-Svendsen

Anmeldt af **Børge Haahr Andersen**

Niels Ove Rasmussen Vigilius (1931-2002) har sat et markant præg på de bibel- og bekendelsestro bevægelser i Danmark og var involveret i tilblivelsen af en række institutioner, organisationer og initiativer, som blev til fra 1956-1972. Tolv år efter hans død foreligger en kirkehistorisk ph.d.-afhandling om hans virke. At afhandlingen er forfattet af en anden markant aktør inden for den bibel- og bekendelsestro bevægelse, nemlig Flemming Kofod-Svendsen er ikke mindre bemærkelsesværdig. Kofod-Svendsen har på grund af sit omfattende personkendskab til alle centrale aktører fået adgang til breve, referater og bilag fra et meget bredt persongalleri. Derved er et enestående kildemateriale blevet afdækket.

I 1960 formulerede Vigilius et teologisk dokument, som profilerede det nye kristne studenterarbejde, Kristeligt Forbund for Studerende (KFS), i forhold til de eksisterende bevægelser. Det gjorde han under overskriften: (1) På Ordets grund, (2) på folkekirkens grund og (3) evangeliet i centrum. Arbejdshypotesen (s. 40) er, at her udtrykker Vigilius den teologiske grund-

position, som han beholdt livet igennem, og Kofod-Svendsen ønsker at undersøge, hvilke konsekvenser Vigilius i forskellige faser af sit liv drog af denne grundposition. Arbejdshypotesen er endvidere, at Vigilius livet igennem balancerede mellem to hensyn: Faren for teologisk udglidning og faren for kristelig isolation og eksklusivitet. Delkonklusionerne og den endelige konklusion er, at mens Vigilius' grundposition var konsistent, var hans kirkepolitiske konsekvenser ret svingende.

Mit skøn er, at en lidt justeret arbejdshypotese bedre vil kunne forklare Vigilius' teologi og de kirkepolitiske konsekvenser, han udledte af det i de forskellige livsfasen. Mit bud er, at Vigilius livet igennem balancerede mellem to forskellige teologiske pejlemærker: (1) På Bibelens og den lutherske bekendelses grund med evangeliet i centrum (2) Økumenik på sandhedens grund, dvs. kaldet til samarbejde med alle Kristustroende på Bibelens grund, så langt enighed rækker. Justeringen betyder, at det ikke blot er kirkepolitiske, pragmatiske grunde, der får Vigilius til at afvige fra den konsekvente, konfessionelle

lutherske praksis, som for eksempel den lutherske frikirke stod for. Men derimod en bibelsk begrundet enhedsstræben og samarbejdslinje, så langt den teologiske enighed rækker.

Mens Vigilius' formuleringer af bibel- og bekendelsestroskab er relativt velkendte fra artikler og debatter, er hans principielle udredning om forholdet til tværkirkelighed mere ukendt. Her fortjener Kofod-Svendens ros for at have præsenteret Vigilius' udredning om emnet: Økumenik på sandhedens grund. Denne artikel af Vigilius blev bragt i tre numre af tidsskriftet Budskabet. Dette pejlemærke bliver ikke mindst synligt i det lange opgør, Vigilius får med stifteren af det svenske Biblicum i 1973-1974.

I slutningen af 1960'erne og første del af 1970'erne kom en voldsom brydningstid i Vigilius' virke, foranlediget af starten på de to teologiske institutioner Menighedsfakultetet (MF) og Dansk Bibel-Institut (DBI). I forbindelse med en mulig ansættelse som lærer i dogmatik ved MF bad Vigilius om en præcisering af bibelsynet i ortodoks retning. Dette var én stemme fra at få flertal i MF's repræsentantskab. Da Vigilius senere i København stod med samme udfordring og ønske i forhold til teologkredsen, som stod bag DBI's tilblivelse, fik han derimod flertal. Dette er den historiske baggrund for de forskellige formuleringer af DBI's og MF's bibelsyn. Kofod-Svendens giver en fair og alsidig indføring i de mange mellemregninger og diskussioner og kortlægger og tolker et meget omfattende og hidtil ikke offentliggjort materiale. Studenter og andre ved de to institutioner vil fremover have et fremragende kildemateriale til at introducere emnet bibelsyn.

Kofod-Svendens mener, at Vigilius' skærpede kritik af det konservative bi-

belsyn fra sidst i 1960'erne skyldes en påvirkning fra Missourisynodens højrefløj og Biblicum (s. 254). Jeg tror selv, at hovedforklaringen findes i Vigilius' to teologiske pejlemærker. Nok kunne Vigilius finde en fællesnævner mellem ortodokse og konservative i et forkyndende og evangeliserende arbejde i KFS og Bibellæserringen, mens det var langt mere kompliceret i opbygningen af en akademisk uddannelse. Selve princippet om *samarbejde så langt enighed rækker* blev truet, når man på en akademisk institution skulle til at arbejde eksegetisk og systematisk med de bibelske tekster. Det er for mig at se forklaringen på, at Vigilius også i disse brydningsår havde et ubrudt samarbejde med repræsentanter for det konservative bibelsyn, mens han i opbygningen af en teologisk uddannelse insisterede på det ortodokse bibelsyn.

I 1960'erne læste Vigilius Martin Lloyd-Jones med glæde, selv om denne var tilhænger af en *second-blessing*-teologi. Men da denne teologi via den karismatiske bevægelse i begyndelsen af 1970'erne kom til Danmark og ønskede at være en fornyelsesbevægelse ind i de gamle vækkelsesbevægelser, blev Vigilius én af de skarpeste kritikere. Sidst i 80'erne fik den karismatiske bevægelse en mere luthersk form og i 1989 en organisatorisk ramme i Dansk Oase. Dette fik nogle af de tidligere kritikere til at nuancere sig og vurdere, at forskellen til vækkelsesbevægelser nu mere handlede om betoning end om teologi. Vigilius mente derimod, det kun var sprogbrugen, der var ændret. Han fastholdt, at den karismatiske bevægelse kunne føre til sand og ægte tro på Jesus, men at dens hovedstrøm stod i fare for at føre bort fra troens centrum. Vigilius' eftertryk lå på kritikken, men Kofod-Svendens fortjener ros for at have påvist og fremhævet, at der var væsentlige nuancer i Vigilius' syn.

Vigilius var fra sin ungdom kritisk over for folkekirken teologiske bredde. Alligevel blev han i 1965 ordineret til et embede som hjælpepræst. De følgende år talte han mere og mere om folkekirken lærermæssige krise, og i 1981 offentliggjorde han i et interview til Kristeligt Dagblad forud for sin halvtredsårsfødselsdag, at han ikke længere mente, det var forsvarligt at lade sig ordinere og markere et åndeligt fællesskab med den sammensatte gruppe af præster, der deltog ved en sådan anledning. Denne folkekirkekritiske holdning fastholdt han resten af sit liv, men forblev medlem af folkekirken til sin død og holdt lejlighedsvis gudstjenester, når han blev bedt om det. Kofod-Svendsen giver en fin indføring både i Vigilius' udvikling på dette punkt og i de markante kritiske reaktioner, denne modtog, selv fra sine nærmeste støtter. Kofod-Svendsen mener, at Vigilius på dette punkt via Lloyd-Jones er præget af den radikale fløj af reformationsbevægelsen (s. 116) og indtager holdninger, der ligner "amerikansk fundamentalisme" (s. 117). Selv tror jeg mere, det var det gamle Calmyergate-princip om *intet frivilligt fællesskab med den, der har brudt med Bibels autoritet*, der var den primære årsag til, at Vigilius blev kritisk over for ordinationsgudstjenesten. Antallet af præster og biskopper, der på markante områder brød med bibelsk lære og praksis blev efterhånden så stort, at hans skøn var, at gudstjenestefællesskabet ved ordinationen ikke lod sig opretholde.

Det er interessant at sammenligne Vigilius med én af de centrale bipersoner i afhandlingen, nemlig Flemming Frøkjær-Jensen. Af type var de meget forskellige, men i lidenskab for de bibelske og lutherskrosenianske kerneværdier stod de sammen i årtier i KFS og i DBI's bestyrelse. Begge blev gift ind i familier med rod i Luthersk

Mission (LM). For Vigilius førte det til et skifte, sådan at LM's missionhus i Nansensgade resten af livet blev hans primære menighed. Han blev prædikant, bibelskolelærer og på mange måder en teologisk bannerfører for LM. Frøkjær-Jensen forblev derimod i Indre Mission (IM) hele sit liv, blev medlem af IM's hovedbestyrelse en periode og var i sit forfatterskab af en række opbyggelige bøger talsmand for traditionelle indremissionske holdninger.

Begge betonede dåben som nådemiddel, hvorigennem Gud genføder den, der i tro modtager dåben, spædbarn som voksen. Men Vigilius blev under påvirkning af Olav Valen-Sendstad kritisk over for dåbserklæringens ordlyd, at Gud "nu har genfødt dig", og han var bange for, at en sådan formulering indførte en dåbsmagi, hvor nådemidlet blev løsrevet fra troen. Frøkjær-Jensen forstod derimod dåbserklæringen som en sjælesørgerisk tiltale, der var talt til troen og for at kalde troen frem. Ligeledes afstod han fra at bruge ordet genfødsel i forbindelse med døbte menneskers omvendelse i voksen alder.

Når Kofod-Svendsen præsenterer Vigilius' og Olav Valen-Sendstads dåbssyn, så fortegner han efter mit skøn deres position. Han konkluderer, at de har et *reformert præget dåbssyn og fornægter genfødslen i dåben* (s. 123, 126). Skal jeg nævne blot et enkelt vidne på, at jeg ikke er den eneste, der oplever det sådan, så kan jeg citere Aksel Valen-Sendstad, som sammenfatter Valen-Sendstads (og Vigilius') position på følgende måde: "Dette synspunkt har intet med reformert tænkning at gøre, forsåvidt både dåps sakramentets nødvendighed til frelse (causalt), barnedåbens nødvendighed og sakramentets virkekraft til gjenfødsel og tro hos barn og voksne (intensjonalt) er grundleggende fastholdt og understreket

hos Olav Valen-Sendstad” (i *Troens fundamenter*, Kolon, 1996, s. 159-160).

Frøkjær-Jensen har et traditionelt indremissionsk kirkeligt embedssyn, hvor prædikenembedet er identisk med den ordinerede præsts embede. Indremissionæren og lægmandsforkynderen varetager en evangelist- eller diakontjeneste. Vigilius opfattede det kirkelige embede i *Confessio Augustana* som bredere end blot præsteembedet. Også den kaldede prædikant i missionshuset og kristne ledelser med et defineret læremæssigt ansvar har del i ordets tjeneste.

Mens begge med bibelsk begrundelse sagde nej til ordningen med kvindelige præster, landede de hver sit sted med hensyn til vurderingen af ikke-ordinereds forkyndertjeneste. Emnet *tjenstedeling* blev genstand for langvarige drøftelser, hvor Vigilius blev talsmand for den mere restriktive praksis, som kendetegner LM og Evangelisk Luthersk Mission, mens Frøkjær-Jensen var åben over for kvindelige forkyndere og bestyrelsesmedlemmer, sådan som IM også er det i dag.

Kofod-Svendsen bliver ret værdiladet i beskrivelsen af Vigilius' position i dette spørgsmål. Han fatter ikke, at Vigilius ikke bøjer sig for Frøkjær-Jensens argumenter: “Han synes ikke af have været villig til at lytte og eventuel lære af en, som han ellers havde samarbejdet med i over 30 år” (s. 131). Kofod-Svendsen synes ikke at have blik for, at det er kirke- og embedssynet, der forklarer forskellen. Han sammenligner Vigilius' syn med det at holde fast i de gammeltestamentlige sabbatsregler (s. 133), kalder Vigilius' syn *lovisk og rigoristisk*, mens Frøkjær-Jensens syn er *evangelisk* (s. 134).

Et sidste eksempel: I spørgsmålet om fraskiltelse har Vigilius en lidt større åbenhed end Frøkjær-Jensen over for at

vie den “uskyldige” part, hvis forligelsens mulighed ikke mere er tilstede. Normalt spørger Kofod-Svendsen indgående til, hvor Vigilius har sin inspiration fra, men ikke her. At Vigilius her følger Luther, Konkordiebogen og de to store konservative lutherske kirker i USA, bliver ikke nævnt. Heller ikke, at dele af LM i årtier har praktiseret dette syn. Der konkluderes blot, at Vigilius her har en *mere nuanceret holdning, end den kirkelige højrefløj har været kendt for* (s. 135).

I mere end 30 år samarbejdede Frøkjær-Jensen og Vigilius i KFS og på DBI. Begge havde deres markerede teologiske position som hjerteblod og var skriftligt og mundtlig velformulerede. At de kunne bygge bro over disse forskelle og skabe et tillidsfuldt samarbejde og samtidig debattere med stor lidenskab, kom til at præge den yngre generation af ansatte og bestyrelsesmedlemmer, som for manges vedkommende senere blev ledere i IM, LM og KFS. Efter mit skøn har vi her en væsentlig forklaring på, at de gamle vækkelsesbevægelser har lært at samarbejde de sidste årtier.

I min anmeldelse har jeg valgt at fremhæve en række ting, som ikke får megen spalteplass i Kofod-Svendsens afhandling, eller som jeg vurderer anderledes. Kofod-Svendsens eftertryk ligger på Vigilius som solisten, der meget hentede sin inspiration hos forskellige radikale grupperinger, reformationens venstrefløj eller Missourisynodens højrefløj (s. 254). Han portrætterer Vigilius' personlighed som meget skråsikker, når han for eksempel skriver: “*Han mente altid, at han selv læste Bibelen rigtigt, fulgte Bibelen og derfor også havde det rigtige standpunkt eller den rigtige holdning*” (s. 39).

Jeg tror selv, at et udgangspunkt i de to nævnte teologiske pejlemærker kunne have givet et mere alsidigt billede af den

kontroversielle personlighed, som Vigilius var, både mens han levede, og vedblivende er efter sin død. Forståelsen af Vigilius' teologi og i tolkningen af hans bevæggrunde er efter min vurdering for ensidig og kategorisk fremstillet i afhandlingen. Styrken er ikke mindst det omfattende kilde-

materiale, der lægges frem og analyseres, og som på en fin måde forklarer en række institutioner og bevægelsers tilblivelse i kølvandet af Vigilius' virke.

Et kort uddrag af denne anmeldelse har været trykt i magasinet *DBI-posten*.